

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIX/1-2

БЕОГРАД
1991.

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXIX (нова серија)

Св. 1-2 (1991)

САДРЖАЈ

Правила писања великог слова (МИТАР ПЕШИКАН)	1
Приноси српскохрватској етимологији (ВЈЕСЛАВ БОРИШ)	35
О термилошким јединицама и њиховој обради у Речнику САНУ (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	49
Гранање значења речи које означавају кућу и њене делове (РАЈНА МАРКО- ВИЋ)	55
Однос околишних јединицама према времену (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ и БИЉАНА СИКИМИЋ)	77
О једном значењу речи "насељеник" (ВЕСНА ЛОМПАР)	82
Придеви одређеног и неодређеног вида у делима Тамиле Сијарића (ХАСНИЈА МУРАТАГИЋ-ТУНА)	84
Гласовна структура стиха (МИЛОСАВ ЧАРКИЋ)	96
Два прилога Стојана Новаковића нашој акцентологији (АСИМ ПЕЦО)	112
О мењању географских имена и урбаних микропонима (МИТАР ПЕШИ- КАН)	123

Весна Ломпар

(Филолошки факултет, Београд)

О ЈЕДНОМ ЗНАЧЕЊУ РЕЧИ "НАСЕЉЕНИК"

Аутор документује једно значење речи *насељеник* (у смислу историјског термина), које није идентификовано у нашим описним реченицама.

У "Речнику српскохрватског књижевног и народног језика", који издаје Српска академија наука и уметности, поред одреднице "насељеник" налазимо следећу дефиницију: "онај који се негде населио, настанио, односно потомак оних који су се негде населили; досељеник". Међу осталим потврдама за ово значење налази се и пример из романа "Калуђер и хајдук", Стојана Новаковића: "Властеоски ред ... био је захватио скоро све земље, тако да сељак нигде више није био власник земље, него само насељеник (Нов. 23, 103)."

Из овог одломка се види да је реч о некој врсти сељака који је вољом "властеоског реда" престао да буде "власник земље", и добио други статус, који је писац назвао насељеничким. Овакво значење није обухваћено датом дефиницијом, јер у основи нашег примера није промена места. Извесно је, дакле, да се ради о нешто другачијој семантичкој реализацији.

Шири контекст из кога је узет одломак из речника гласи: "Истина је он, као насељеник, био прилично непокретан, ако само у потпуности врши прописане работе, али су те работе биле многобројне, и тежа је од њих била господарска самовоља која се вршила над главама сељака ратара и насељеника."¹

То што су посебно поменути "сељаци ратари", не говори нам да су они поседовали земљу (или да су староседеоци), већ да су у основи дистинкције између "ратара" и "насељеника" послови којима су се бавили.

¹ Ст. Новаковић, "Калуђер и хајдук", Београд, 1913, стр. 103.

Ради се о различитим врстама сељака средњовековне Србије, па би стога било неопходно погледати какав је био статус "меропха", и уједно, шта значи сама реч.

У "Рјечнику хрватскога или српскога језика" који је издала Југословенска академија знаности и умјетности, испод ове одреднице наћи ћемо цитирано Новаковићево тумачење речи "меропха": "Разлика је између меропха (насељеника) и отрока (роба) велика. При меропху господарева је земља; меропха је при свима правима, која је он лично као такав на земљу имао, ипак био везан за господареву земљу и преко ње за господара, иначе је меропха у свем био слободан. С. Новаковић зак. стеф. душ. (1898) 174."

Откуда су "насељеник" и "меропха" симоними, опет ћемо објашњење наћи код самог писца, који каже: "По данашњој терминологији меропха би се најбоље могао превести насељеником (на наполицу или иначе), а отрок момком."² Синтагма "данашња терминологија" упућује и на старију, по којој би се одредница "меропха" (грч. *meropes, hoi*) могла превести са "парик".

Потврду за то даје нам "Етимологијски рјечник хрватскога или српскога језика" Петра Скока, у коме стоји: "Према Новаковићу мѣропѣштина одговара бизантинском *paroichia*, а мѣропѣхи одговара биз. *paroichos* > стрп. парикъ ..." Објашњење уз реч "парик" затвара круг постављеног проблема: (старосрпски феудални термин) насељен тежак, *насељеник, colonus, меропс, чивчија, кмет.*" (подв. В. Л.).

Сви наведени подаци упућују на то да је Новаковићев пример потврда за једно ново значење, које би се, уколико се за то, евентуално, укаже прилика, могло дати као друга тачка одреднице *насељеник* са квалификатором *историјски*, а уз то и *индивидуално* (јер се, очигледно, ради о Новаковићевом преводном термину (или о преводу грчког термина), и са дефиницијом *в. меропха*).

S u m m a r y

Vesna Lompar

ON ONE MEANING OF THE WORD "NASELJENIK"

The author verifies a new meaning of the word *naseljenik* ("settler") which has not been identified by contemporary dictionaries. It was used as a term for a kind of dependent persons in feudal system.

² Ст. Новаковић, "Село", СКЗ, Београд, 1943, стр. 127.